

LECTURĂ ȘI ARGUMENTARE

prof. drd. Ramona Constanța BURCĂ
Școala „Liviu Rebreanu” Cluj - Napoca

Cercetătorul preocupat de problema lecturii, a statutului cititorului, își pune în mod legitim cele trei întrebări fundamentale: *CE CITESC? CUM CITESC? CU CE EFECT CITESC?* (eu, cititorul). Acestea sunt întrebările fundamentale, de pragmatică a lecturii, pe care mi le-am pus ca profesor și pe care, ulterior, le-am propus elevilor mei, printr-o activitate interdisciplinară și interactivă, un *cerc de lectură și argumentare*. Întregul demers s-a construit în jurul ideii de libertate de alegere și de îmbinare a reflecției individuale cu abordarea colectivă, dialogică, cu munca în echipă, și s-a desfășurat pe parcursul a 80 de zile, ca în celebrul ocol al Pământului pe care pariază eroul lui Jules Verne, Phileas Fogg. Activitatea a fost una extra-curriculară, s-a adresat elevilor de clasa a VIII-a și a presupus parcurgerea a trei etape:

- I. a. selectarea individuală și în deplină libertate a unei cărți, pe care am numit-o „preferată” și „reprezentativă” pentru fiecare elev care a dorit să ia parte la experiment;
- b. lectura textului ales (fiecare elev a citit cartea pe care a propus-o, fără ca ceilalți colegi implicați să afle despre ce volum este vorba);
- II. a. propunerea de către fiecare elev a unui set de întrebări generate de lectura textului ales și de către profesor a întrebării: *De ce ai recomanda această carte și altor cititori?*;
- b. redactarea unei scrieri-eseu care să îmbine caracterul personal, cu cel analitic și cu cel argumentativ (la granița între o posibilă interpretare, o confesiune extrasă dintr-un jurnal de lectură și o pledoarie juridică) prin care elevul să-și răspundă la întrebările propuse anterior;
- c. realizarea de către fiecare elev a unei coperte posibile care să sugereze atât subiectul volumului ales, cât și conținutul ideatic al scrierii sale;
- d. selectarea de către fiecare elev implicat a unei bucăți muzicale ilustrative pentru cartea „preferată” (fără restricții în ceea ce privește stilul muzical);
- III. a. organizarea unei activități cu public (colegi, profesori, părinți) în care elevii-cititori să își argumenteze alegerile și să propună spre lectură, într-un demers persuasiv, volumele îndrăgite;
- b. prezentarea unui slide-show în PowerPoint care să ilustreze conceptul de lectură așa cum este surprins în artele plastice;
- c. expunerea eseurilor sub forma unor mini-volume, cărora elevii le-au realizat copertele, pe fondul muzical ales în etapa anterioară.

Dacă ar fi să alcătuim o scurtă fișă tehnică a cercului de lectură și argumentare descris mai sus, am înscris următoarele date: *Obiectiv general*: stimularea interesului elevilor pentru lectură; *Obiective specifice*: identificarea propriilor gusturi literare, identificarea prin autoanaliză a capacității de înțelegere a mesajului unui text literar, înțelegerea valorii gnoseologice și ontologice a lecturii, stimularea capacității argumentative prin raportare la lectura unui text literar, cultivarea interesului pentru alte arte în relație interdisciplinară cu literatura; *Metode utilizate*: conversația, argumentarea, brainstorming-ul, eseu. În acest experiment s-au înscris 10 elevi și toți au parcurs cele 3 etape descrise anterior. În prima fază a activității, ei și-au ales cărțile (doar 2 și-au schimbat „preferințele” în primele zile) și i-au comunicat profesorului titlurile pentru care au optat. În a doua etapă, activitatea cititorului și comunicarea profesor-elev și-au păstrat caracterul individual, abordare care a determinat gândirea acestor două etape ca flexibile din punct de vedere temporal, dar obligatoriu de definitivat în maxim 60 de zile. Următoarele 19 zile s-au consumat pentru organizarea susținerii publice a argumentațiilor și construirea scenariului și a decorului pentru cea de-a

80-a zi, care a încheiat experimentul. Prezentarea cu public din a treia etapă, desfășurată pe parcursul a 80 de minute, a consolidat aptitudinile elevilor de a lucra în echipă, de a împărtăși din experiența proprie de lectură și de a-și dezvolta capacitatea de ascultare și de angajare în dialog. Ea a presupus și implicarea unora dintre elevii care nu s-au înscris în experiment ca cititori; lor li s-a cerut să caute în albume de artă sau pe Internet imagini care să illustreze actul lecturii surprins în artele plastice și să le cuprindă într-o prezentare în PowerPoint.

Astfel, am integrat și elevii care privilegiază computerul în defavoarea cărții. Tot ei au fost cei care au realizat din punct de vedere tehnic acompaniamentul muzical, tot pe computer, pe baza pieselor selectate de colegii-cititori. Decorului prezentării publice i-am dat o notă de teatralitate: participanții s-au așezat pe scaune dispuse în 2 cercuri concentrice în jurul unei grămezi de cărți ce cuprindea volumele citite de elevi în ultimul an și volumele „preferate”; primul cerc, cel apropiat de cărțile dispuse în centru, era format din elevii-cititori și profesorul coordonator, iar cercul exterior din ceilalți elevi și participanții-invitați. Trebuie menționat că, spre surpriza noastră, au fost implicați în dialogul care s-a născut în cadrul activității aproape toți cei prezenți, chiar și părinții.

Întrebările rezultate din a doua etapă a experimentului le-am concentrat în lista de mai jos:

1. Ce mi-a plăcut la această carte? Ce nu mi-a plăcut? De ce?
2. Ce m-a făcut să simt și să gândesc?
3. Am fost nerăbdător/ nerăbdătoare să aflu finalul? De ce?
4. Ce m-a plictisit în cartea citită?
5. Ce mi-a menținut interesul pe parcursul lecturii?
6. Ce am înțeles din această carte?
7. În ce fel m-a „îmbogățit” lectura acestei cărți?
8. Care este punctul forte al cărții?
9. Mă identific cu vreun personaj?
10. Pot asemăna un personaj cu o persoană cunoscută?
11. Aș dori să mai citesc o carte cu același tip de personaje?
12. Ce dificultăți am avut în timpul acestei lecturi?
13. Ce probleme de viață a pus autorul?
14. În ce măsură m-a ajutat lectura cărții să devin un „cititor”?
15. Cum aș defini cu un singur cuvânt textul citit?

Pentru a da o notă ludică experimentului, în cadrul susținerii publice din etapa finală, le-am propus elevilor să găsească 3 epitete potrivite pentru cuvântul *CITITOR* și să îl mimeze pe cel care li se potrivește fiecăruia dintre ei. Ei s-au ipostaziat în cititori *curioși, nerăbdători, atenți, plictisiți, uimiți, fideli, activi, emoționați, neastâmpărați, buclucași, critici, distrați, nedumeriți, grăbiți, indiferenți, împătimiți, leneși, obosiți, recalcitranți, speriați, solitari, șovăielnici, cunoscători, tensionați, vicleni sau fericiți*.

În urma acestei experiențe didactice, se impun câteva răspunsuri la cele trei întrebări fundamentale ale teoriei lecturii, pe care le-am enunțat anterior.

1. Ce citesc?

Elevii citesc selectiv, iar selecția este impusă de mai mulți factori. Ei se ghidează după preferințe, gusturi personale sau după validarea valorilor de către critică (incluzând aici și profesorul a cărui opinie o valorizează), dacă sunt în cunoștință de cauză. Există, de asemenea, cititori care *purced* la actul lecturii din pură obligație educațională, și nu din interes propriu pentru textele literare. Lectura elevilor se orientează în funcție de gradul de accesibilitate al unui text, de capacitatea lui de a răspunde unor nevoi de informație sau de explorare a unei noi realități, a unui univers ficțional. Elevii citesc cartea unui autor pe care îl cunosc din alte lecturi sau din recomandările altor cititori, citesc operele unor scriitori noi, tineri, încă neafirmați, dar care răspund gustului personal, citesc textele clasice ale umanității,

texte ce nu mai necesită recomandări. Am completa, în afara concluziilor experimentului nostru, că citesc texte diferite în funcție de epocă, de vârstă, de țară, de zonă geografică, citesc anumite cărți dacă sunt niște cunoscători și altele dacă se află în ipostaza cititorului inocent. Textele alese de elevii acestei activități didactice au fost următoarele: George Bacovia, *Poezii*, Antoine de Saint-Exupéry, *Micul Prinț*, Victor Hugo, *Mizerabilii*, John Saul, *Umbra*, George Orwell, *1984*, Michael Ende, *Povestea fără sfârșit*, Paulo Coelho, *Diavolul și domnișoara Prym*, Martin Page, *M-am hotărât să devin prost*, Alexandre Dumas, *Cele două Diane*, Alexandre Dumas, *Contele de Monte-Cristo*.

2. Cum citesc?

Nu e o noutate să distingem, în categoria lectorilor, două ipostaze diferite: *cititorul avizat* și *cititorul inocent*. Acesta din urmă se definește prin aceea că nu are studii de specialitate în domeniul literelor, nu are preocupări prioritare în domeniul literaturii, ci beneficiază de un anumit grad de cultură generală și citește, de obicei, pentru plăcerea proprie sau pentru a se informa. Cititorul avizat, în schimb, are studii și preocupări serioase în domeniul literelor, posedă cunoștințe de teorie literară, citește cu ochi critic și este capabil să ofere judecăți de valoare asupra operelor citite. Aceste disocieri se verifică și în cazul elevilor implicați în cercul de lectură și argumentare, păstrând proporțiile impuse de vârstă și de preocupările personale, de orizontul de așteptare și de „biblioteca” fiecăruia, de informațiile de ordin cultural, istoric și din multe alte domenii ale manifestării umane, puse în mișcare în funcție de provocările textului citit, de corespondențele, asociațiile pe care le provoacă textul aflat în lectură, în funcție de natura și solicitările sale.

3. De ce citesc? Cu ce efect citesc?

Răspunsurile foarte simple ar fi: citesc pentru că-mi face plăcere, pentru că mă relaxez, pentru că doresc să-mi îmbogățesc cultura generală, pentru că lectura îmi produce o serie de emoții, pentru că doresc să mă informez sau să comunic. Deci scopurile lecturii sunt două: unul ontologic și unul gnoseologic. Acestea au fost, în linii generale și răspunsurile pe care le-am primit de la elevii mei.

Lectura este un act dramatic ce presupune activarea tuturor resurselor intelectuale și afective ale cititorului, susține Paul Zumthor, în *Încercare de poetică medievală*. Lectura, spune cercetătorul, își are dramatica ei, tensiunea proprie, este și distanțare și comuniune. Atitudinea neutră nu este posibilă. Un text ne place sau nu ne place pentru că răspunde într-o anumită măsură, mai mare sau mai mică, unor tipare și unor nevoi afective și culturale specifice fiecărui cititor. Aceste adevăruri s-au confirmat și pe parcursul activității descrise.

Pentru ilustrarea acestor concluzii, reproducem mai jos fragmente din eseurile realizate de trei eleve implicate în experiment.

A. „Citind *Umbra* lui John Saul, am început să caut răspunsul la întrebarea dacă există vreo legătură între personalitatea mea și cea a autorului. Și atunci m-am hotărât să mai citesc un roman al acestui scriitor. Și să caut date despre viața lui.” (Oana)

B. „Experiențele lui Winston sunt niște experiențe de viață care m-au făcut să meditez la felul cum ar arăta lumea imaginată de George Orwell acum, dar și la microcosmosul dinăuntru fiecăruia dintre noi. Pentru a înțelege viitorul, trebuie să cunoști trecutul. Pe lângă faptul că romanul *1984* a fost o veritabilă lecție de istorie virtuală, autorul ei mi-a demonstrat că efortul intelectualului de a nu se lăsa subjugat, sub nici o formă, persistă și în vremuri negre.” (Iulia)

C. „*Diavolul și domnișoara Prym* de Paulo Coelho a fost una dintre acele cărți, care, după ce am citit-o, nu m-a făcut să mă simt ușurată, ci m-a pus pe gânduri. Am trăit emoții alături de personaje... adesea mă puneam în locul lor și mă întrebam: oare eu ce aș fi făcut? Până la urmă am ajuns la concluzia că scriitorul a ales atât de bine replicile și personajele încât oricine s-ar fi regăsit măcar într-un gând menționat în acest roman. Pare greu de

crezut, dar am încercat să anticipez finalul cărții; mai exact, nu mă implicam doar pe mine în această acțiune, ci pe majoritatea cunoscuților, pe care cu fiecare ocazie îi întrebam: Ce credeți? În esență oamenii sunt buni sau răi? Este ciudat, dar răspunsurile majorității coincideau în mare parte cu finalul romanului. Totdeauna mi s-a spus că înainte să începi să citești o carte trebuie să pui o barieră între tine, care faci parte din viața reală, și carte, care e ficțiune. Ei bine, eu nu am procedat așa la această carte. Mi-am imaginat că totul este real și asta cred că m-a făcut să mă atașez foarte tare de roman, am simțit că, într-un fel m-am integrat în lumea lor, a personajelor. În anumite pasaje chiar mă identificam cu unele. Lașitatea și frica de adevăr, frica de realitate nu am găsit-o doar în carte, ci și la mine, la oameni din jurul meu. Este adevărat, sunt lucruri pe care încerci să le ascunzi, dar această carte este una dintre acelea care te pun pe gânduri și îți pun în evidență multe lucruri pe care le știai, dar nu voiai să le accepți. Pe lângă asta, îți mai dă și sfaturi... un fel de ghid de a ieși din încurcătură. De fapt, acesta este unul dintre lucrurile pe care noi le așteptăm de la cărți: un sfat. Eu, de exemplu, sunt foarte emoționată când încep să citesc o carte pentru că știu sigur că aceasta mă va ajuta în vreun fel sau altul. La această carte în primul rând am fost atrasă de publicitatea care i s-a făcut autorului, apoi de titlu, care este imposibil să nu îți sară în ochi. Spun că m-a atras autorul deoarece am mai citit și alte romane ale sale și îmi place foarte mult maniera sa de a scrie: multe dialoguri, iar acțiunea gravitează în jurul unui personaj, în jurul căruia gravitează altele și altele. Nu este greu să te apropii de acest romancier, deoarece scrie într-un limbaj accesibil. Cartea am descoperit-o la librărie, tot cotrobăind printre cărțile de pe rafturi, iar un titlu cu diavoli nu este tocmai de neobservat, iar dacă mai este și scrisă de un autor grozav, ai senzația că ai dat lovitură! Oricine va citi această carte se va îndrăgosti atât de ea, cât și de autor, pe care cu siguranță nu îl va ignora în librării sau în biblioteci.” (Ana)

La un an de la scrierea acestor rânduri, eleva care le-a redactat a mărturisit că a depășit epoca Paulo Coelho și că acum citește „cărți serioase” (expresia îi aparține).

Bibliografie

Umberto Eco, *Opera deschisă*, Editura Univers, 1969.

Silvian Iosifescu, *Construcție și lectură*, Editura Univers, 1970.

Wolfgang Iser, *Actul lecturii. O teorie a efectului lecturii*, traducere din limba germană, note și prefață de Romanița Constantinescu, traducerea fragmentelor din limba engleză de Irina Cristescu, Pitești, Editura Paralela 45, 2006.

Hans Robert Jauss, *Istoria literaturii ca provocare pentru știința literaturii*, in „Caiete critice”, nr. 10/1980. Versiunea integrală în *Pour une esthétique de la réception*, ed. Gallimard, 1978.

Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, vol. I-VI, Editura Dacia, 1991-2000.

Gaétan Picon, *Funcția lecturii*, Editura Univers, 1981.

Tzvetan Todorov, *Poetica. Gramatica Decameronului*, Editura Univers, 1975.

Tzvetan Todorov, *Poétique de la prose*, Editura du Seuil, 1971.

Ion Vlad, *Lectura: un eveniment al cunoașterii*, Editura Eminescu, 1977.

Paul Zumthor, *Încercare de poetică medievală*, București, Editura Univers, 1983.